PROFESSOR JENS HENRIK LARSENS SELVBIOGRAFIER

Oversat fra Latin af cand. theol. & mag. **G. Gørges.**

Jens Henrik Larsen var Sognepræst i Holbæk 1821—49. Han var Byens første Historiker og beskæftigede sig hele sit Liv med videnskabelige Arbejder, især teologiske, topografiske og landøkonomiske. 1805 blev han Dr. phil., 1813 titulær Professor og 1821 Dr. theol. Flere af hans landøkonomiske Skrifter opnaaede Belønning fra Landhusholdningsselskabet.

Som Teolog tilhørte Jens Henrik Larsen den rationalistiske Retning. der hævdede, at man ikke burde antage nogen Trossætning uden først at have underkastet den Fornuftens Undersøgelse. Flertallet af Danmarks Præster omkring 1800 tilhørte samme Retning.

Professor Larsen har ved to Lejligheder skrevet Selvbiografier paa Latin. Disse fremlægges hermed for første Gang i Oversættelse. Man finder i disse Selvbiografier ikke blot konkrete Oplysninger fra hans Levnedsløb, men ogsaa Udtalelser af blivende Værdi om det aandeliges Betydning. Professoren har her bevist, at det latinske Ordsprog »Inter arma silent Musae« (= Under Vaabenlarmen tier Muserne) ikke har ubetinget Gyldighed.

Selvbiografi I. (1808).

(Findes i Hertels Beskrivelse over Aarhus Domkirke. Jens Henrik Larsen var 1808 blevet 2. residerende Kapellan ved Aarhus Domkirke.)

Den 3. Maj 1773 fødtes Jens Henrik Larsen i Nykøbing Sjælland. Hans Fader, Lars Larsen, en hæderlig Købmand, lever endnu, medens hans Moder, Zira Cathrine, født Sørensen, forlængst er afgaaet ved Døden.

Efter at en Privatlærer havde bibragt ham de elementære Kundskaber, blev han sendt til Roskilde Latinskole, hvor han i godt otte Aar sled Skolestøvet, indtil han havde gjort saadanne Fremskridt i Lærdom, at han skønnedes moden til det akademiske Liv. Da Skolens veltjente Rektor, den navnkundige Doctor og Professor Tauber[1]), havde givet ham hans Vidnesbyrd, drog han til København, hvor han over for Professorerne paa Universitetet fremlagde de Kundskaber, han havde bragt med sig fra Skolen, saa godt, at han enstemmigt blev erklæret for rosværdig[2]).

Da han i 1792 havde bestaaet den omtalte Eksamen og det følgende Aar tillige den filosofiske og filologiske[3]), begge med første Karakter, hengav han sig til mere dybtgaaende Studier og begyndte at beskæftige sig med Lægevidenskaben. Han blev imidlertid angrebet af en alvorlig Sygdom og var nær ved at dø, og de lægekyndige mente, at den syges Helbred havde faaet et saadant Knæk, at det var bedre for ham at ombytte de besværligere medicinske med de teologiske Studier. Fra da af hengav han sig helt til Teologien og naaede saa vidt, at han efter tre Aars Forløb i Oktober 1796 ved den Eksamen, som man plejer at kalde Attestats[4]), blev erklæret for ikke urosværdig[5]) (de højærværdige Censorer fandt, at hans skriftlige Prøve alene var værdig til udmærket Ros[6]).

Efter nu endelig at være befriet for de Lænker, Lærer-

---

[1]) Rektor i Roskilde 1787—1808. Slægten omfatter flere betydelige Videnskabsmænd og Pædagoger.
[2]) d. v. s. opnaaede første Karakter. Selve Studentereksamen foregik dengang paa Universitetet.
[3]) tilsammen den saakaldte anden Eksamen, delvis bevaret i det nuværende Filosofikum.
[4]) svarer til den nuværende teologiske Embedseksamen.
[5]) d. v. s. opnaaede anden Karakter.
[6]) d. v. s. Udmærkelse.

nes Meninger var, begyndte han paa ny teologiske Forskninger og taalte ikke, at nogen Dag forløb, uden at han var naaet længere frem. Han studerede og udforskede den hellige Bogs Grundskrift paa ny, læste atter og atter omtrent alt, hvad de lærde havde frembragt for at forklare den, rette Teksten kritisk og fastslaa dens Ordlyd og nedskrev det læste i det Omfang, det kunde lade sig gøre, for at det kunde præge sig dybere i Hukommelsen og altid være ved Haanden. Thi da han var vel vidende om, at Studiet og Fortolkningen af de gamle Klassikere er den bedste Hjælp til at forædle og styrke Aanden, og at der meget ofte hos dem findes noget af det, som vor Tidsalder letsindigt hævder alene skyldes dens eget Studium og Forskning, fandt han, at det ikke var uhensigtsmæssigt, men tværtimod nødvendigt at faa et saadant Kendskab til dem, at han kunde yde enhver, hvad der tilkom ham, og, hvis det var nødvendigt, efter Evne nedbryde Stoltheden hos dem, der tilskriver deres egen Flid og eget Studium alt og med Hovmod ringeagter Klassikerne.

Det var imidlertid Hovedobjektet for hans Overvejelser, Studier og Nedskrivninger, at han med vel dannet Aand og med fast og sikker Dyd[1]) kunde varetage et Embede i Kirken paa rette Maade og i enhver Henseende opfylde sine Pligter. Og da en Religionslærer[2]) ikke bør være ukendt med noget, og han mente, at jo nyttigere han var for Tilhørerne, jo mere fuldkommen var han i Virkeligheden, nøjedes han ikke med at holde sig inden for de teologiske Fags Grænser, skønt de ikke er snævre, men vendte sig ogsaa til matematiske, fysiske, botaniske, militære og historiske Studier og bestræbte sig for i dem at udrette saa meget, som han mente var nødvendigt for ham.

Da han saaledes gennem et Tidsrum af 5 Aar havde arbejdet utrætteligt, blev i 1801 ved Kongens Naade det Hverv paalagt ham at lære Sognene Købelev og Vindeby

[1]) Ordet betegner hos Datidens Rationalister Indbegrebet af al Ædelhed.
[2]) hos Rationalisterne = Præst.

paa Lolland den kristne Religion. Samme Aar giftede han sig med Sara Sophie Margrethe Heusner, med hvem han hidtil har fire Børn, efter at en Søn er bortrevet ved en tidlig Død. Da han i syv Aar havde anvendt megen Møje i det Embede og var mættet af Besværligheder og Ubehageligheder af enhver Art, men ganske blottet for det nødvendige til at opretholde Livet og opdrage sine Børn, blev det omsider i Maj 1808 ved Kong Frederik den Sjettes Naade udvirket, at han blev indsat i Embedet som tredie Styrer[1]) ved Aarhus Domkirke. 1805 disputerede han med Ros paa Københavns Universitet for Titlen Magister artium og Doctor Philosophiae[2]).

Hans hidtidige i Trykken udgivne Skrifter er (med Udeladelse af nogle mindre betydelige) følgende:

1. Hvorfore[3]) ringeagtes den gejstlige Stand?
2. Hvilke Kundskaber udfordres der til at være en duelig Religionslærer?
3. Liturgiske Aphorismer i Anledning af Biskop Boyesens[4]) Plan.
4. Hvad er Aarsag til de danske Smaakiøbstæders maadelige Forfatning. (Belønnet med Landhuusholdningsselskabets største Sølvmedaille.)
5. Kritisk exegetisk[5]) Forsøg over Prædikerens Bog.
6. Commentarii critico-exegetici in qvorundam Prophetarum Vaticinia Specimen primum. (= Indledende Forsøg paa en kritisk-exegetisk Kommentar til nogle Profeters Spaadomme.)
7. Forsøg til en militair Forsvarsplan for Kongeriget Dannemark 1808.

— Dette indtil videre!

Skrevet i Aarhus den 16. September 1808.

Jens Henrik Larsen.

---

[1]) = Præst.
[2]) Dobbelttitlen anvendtes indtil 1854.
[3]) De paa Dansk udgivne Værker citeres med Professorens Stavemaade.
[4]) 1805—31 Biskop over Lolland-Falsters Stift.
[5]) Exegese = Fortolkning.

Selvbiografi II. (1821).

(Findes i Universitetsprogrammet for 1821. Programmet udsendtes i Anledning af den Aarsfest, ved hvilken Professor Larsen skulde modtage den teologiske Doctorgrad og efter at være proklameret som Doctor theologiae afslutte Festen med at fremsige Bønnerne for Fædrelandet, det kongelige Hus og Universitetets Velfærd. Efter en indledende videnskabelig Afhandling af Professor i latinsk Veltalenhed Børge Thorlacius hedder det:)

Lad dette være skrevet som Indbydelse til den akademiske Aarsfest, ved hvilken en ærværdig og højlærd[1]) Mand vil blive indsat i det teologiske Doctorat. For at dette kan ske paa tilbørlig Vis, forudskikker vi, affattet med hans egne Ord, den nye Doctors

LEVNEDSLØB

Jens Henrik Larsen fødtes i Nykøbing Sjælland den 3. Maj 1773. Hans Fader var Lars Larsen, en energisk og paalidelig Mand i ærligt Købmandsskab, og hans Moder Zira Cathrine, født Sørensen, som elskede sine Børn med et i Sandhed moderligt Sind og ikke blot ved sit Ord, men ogsaa ved sit Eksempel ivrigt tilskyndede dem til Stræben efter Dyd og til alt agtværdigt.

Efter at det første Grundlag i Lærdommen var lagt i Hjemmet, blev han, da han var fyldt 11 Aar, overgivet til Roskildes blomstrende Latinskole, hvor han i omkring otte Aar sled Skolestøvet. Foruden andre, hvis Navne jeg for Kortheds Skyld forbigaar, faldt det i hans Lod at høre Lærerne Magister Schultz[2]) og Dr. J. H. Tauber, særdeles dannede og velstuderede Folk. Da han havde endt sin Skolegang, søgte han 1792 til Københavns Uni-

---

[1]) Denne Benævnelse bruges tre Gange i dette Universitetsprogram om Professor Larsen. Den viser, at han gennem sin videnskabelige Virksomhed havde vundet megen Anseelse.

[2]) Magister C. F. Schultz blev Hører (= Lærer) 1781 og Rektor 1808.

versitet, hvor han tog Artium[1]) og tillige filosofisk og filologisk Eksamen med rosværdigt Udfald.

Derpaa vendte han sig til Studium af Teologien, hvorunder han hørte de højærværdige og højt berømte Mænd Hornemann[2]), Moldenhawer[3]) og Münter[4]), Lærere og Professorer i den højhellige Teologi; over for dem fremlagde han, efter at to Aar var gaaet, den Fremgang, han havde gjort i disse Studier, hvilket Fremskridt de fandt skriftligt var rosværdigt, men mundtligt ikke urosværdigt. Da han over for sin saare gode Præceptor[5]), der bør agtes indtil Døden, klagede over Eksamens ulykkelige Udfald, mindede denne ham med muntert Sind og munter Mine, ganske som han plejede at have, om det Vers hos Vergil[6]): Tu ne cede malis sed contra audentior ito (= Vig ikke for Ulykkerne, men gaa dristigere frem imod dem) og opmuntrede derved det over sin Skæbne bedrøvede Sind med en meget nyttig og tillige meget behagelig Trøst.

Da han efter Opfordring af denne udmærkede Mand atter var begyndt paa Teologien, helligede han fem Aar igennem dette Studium den største Del af Dagen. Efter at han imidlertid snart havde indset, at alle Slags Videnskaber kun er Grene paa et og samme Træ, idet de udgaar fra en og samme Stamme, og at man ikke kan ringeagte eller tilsidesætte Omsorgen for saa meget som een af dem, uden at der opstaar en Tomhed, hvorved nødvendigvis Forbindelsen mellem alle Fagene bliver afbrudt, knyttede han Studiet af Naturvidenskab til det teologiske Studium, idet han mente, at en Teologi, der er opbygget baade paa de

[1]) = den nuværende Studentereksamen.
[2]) Professor i Teologi 1776—1830, udpræget Rationalist.
[3]) Professor i Teologi 1783—1805, Overbibliotekar ved det kongelige Bibliotek.
[4]) Professor i Teologi 1788—1808, Sjællands Biskop 1808—30, Svigerfader til Biskop Mynster.
[5]) I ældre Tid skulde enhver studerende ved Københavns Universitet have en Professor til Præceptor (= Læremester); denne førte Tilsyn baade med hans Studeringer og med hele hans Livsførelse.
[6]) En af det gamle Roms største Digtere.

hellige Skrifter og paa Naturens Verden, understøttes af de fasteste Søjler, som ikke kan omstyrtes ved noget Angreb, end ikke det tungeste; at det virkelig forholdt sig saaledes, lærte han senere mere end klart baade ved sin egen og ved andres Erfaring.

Da han i 1801 var blevet beskikket som Hjælpepræst for Købelev og Vindeby Menigheder paa Lolland, giftede han sig med Sara Sophie Margrethe Heusner, en meget dyrebar Jomfru, med hvem han allerede længe havde været trolovet. Han kom til at erfare, at hun var en meget trofast Forbundsfælle i alt, hvad der indtraadte, lige saa vel i de lykkelige som i de ulykkelige Hændelser, og en saare god Moder for hans Børn; af disse er Sønnen Lars Larsen, som efter at være indviet til Museme[1]) nu er overgivet til Universitetet, og Datteren Zira Marie Sophie Larsen de eneste, der endnu lever, efter at alle de øvrige ved en tidlig Død er bortrevet fra Forældrenes Favn.

Han fortsatte nu energisk det begyndte Studium baade af Teologien og af Naturvidenskaben. Han sammenlignede Septuaginta[2]) og Grækernes gamle Kommentatorer[3]) med Teksten[4]) og samlede en uhyre Mængde kritiske Iagttagelser (der ved en uforudset Hændelse for største Delen er gaaet tabt), ved hvilke han ofte opnaaede at kaste Lys over meget vanskelige og dunkle Skriftsteder. Men da han bemærkede, at dette Studium paa hin Tid stod i ringe Anseelse, og at der ikke derfra beredtes Menneskene nogen Nytte ved Undervisningen af Menigmand, begyndte han efter i hvert Fald for en Tid at have lagt Kritikken og Exegesen af det gamle Testamente til Side, at forklare det nye Testamente ved Hjælp af Anmærkninger, hvilket Studium han indtil denne Dag fortrinsvis har dyrket. Da han

---

[1]) Gudinder for Kunst og Videnskab i det gamle Grækenland.
[2]) En gammel i Ægypten udarbejdet græsk Oversættelse af det hebræiske gamle Testamente.
[3]) En Kommentator er en, der skriver Kommentarer (= Forklaringer).
[4]) Det gamle Testamentes hebræiske Tekst.

dengang var blevet som en stavnsbunden og tvunget til at søge sit Livsunderhold som Jordbruger, begyndte han at fatte Kærlighed til Landvæsenet, læste de Forfattere, der havde skrevet om Landbruget og gav sig til, da han ønskede at trænge længere ind i Kunstens Hemmeligheder, paa ny at genopfriske Studiet af Mineralogi og Botanik, som han allerede tidligere havde været fortrolig med; med hvilket Held han gjorde dette, forsøgte han at bevise ved 5 Afhandlinger, som blev præmieret af det kongelige Landhusholdningsselskab. Imidlertid udbrød den skæbnesvangre Krig[1]), under hvilken han, da han hverken kunde hjælpe Fædrelandet med Vaaben eller med Penge, nærede Ønske om at opfylde sin Borgerpligt ved at skrive, og dette gjorde han, hvis det er sandt, hvad de kyndige har dømt i denne Sag, ikke uden heldigt Udfald. De Iagttagelser, det i Mellemtiden var muligt at gøre i de teologiske Anliggender, overgav han for en Dels Vedkommende til Fallesens[2]) teologiske Maanedsskrift.

I 1808 flyttede han til Aarhus efter at være tildelt Hvervet som anden Hjælpepræst ved Aarhus Domkirke; han havde der meget god Tid til Studeringer og anstrengte sig yderligere for at forøge det erfarede med mere udsøgt Viden. Da imidlertid Pengeforholdene var opløst paa Grund af den ødelæggende Krig, der af Fjenderne var paaført det uskyldige Fædreland, ytrede han 1815 efter nu at have henlevet fjorten Aar i meget magre Embeder Ønsket om at blive Præst i Slangerup. Den saare gode Konge[3]) bifaldt meget mildt Ønsket. Her havde han kunnet leve meget lykkeligt i større Nærhed af det ærværdige Universitet, Bøgerne og de københavnske Venner, hvis ikke han sørgmodigt havde maattet se sin meget dyrebare Hustru blive kastet paa Sygelejet ramt af en smitsom Sygdom, af hvilken snart efter Faderen selv og de kære Børn, der ind-

[1]) Krigen med England 1807—14.
[2]) L. N. Fallesen blev 1808 Sognepræst ved Trinitatis Kirke. Han udgav en Mængde Prædikener og redigerede nogle kristelige Tidsskrifter.
[3]) Frederik den Sjette.

til da ved guddommeligt Forsyn var blevet bevaret, laa henkastede.

Da han og hans Familie efter fire Maaneders heftige Smerter ved den udmærkede Mand Kongsteds[1]) utrættelige Hjælp omsider havde genvundet Sundheden, blev det ham tilladt 1816 atter at drage til Aarhus, hvor han tilbragte fem Aar, indtil den overordentlig milde Konge atter bifaldt hans Ønske og i 1821 befalede ham at forestaa Holbæk og Merløses Menigheder. Her begynder han nu endelig efter saa mange store Ulykker og Farer atter at leve op, og hvis hans Skuldre kan bære de Byrder, der er paalagt ham i dette Embede, og hans Aand ikke sønderbrudt igen bukker under for dem, maa man tro, at han har den bedste (og det visselig en saare god) Livstid tilbage, i hvilken han vil hjembringe rigelige Belønninger for det tidligere Livs Studium og Arbejde.

Men førend det er muligt at lægge Pennen, bør man med faa Ord berøre, hvilke Studiernes mægtige Værker han skrev og udgav; erfar deraf følgende, velvillige Læsere.

Først forsøgte han sig i Litteraturen med Digte af forskellig Art, meget middelmaadige og forlængst overgivet til Lethe[2]) og nedsænket i dens Vande, derpaa indsatte han forskellige Afhandlinger i Datidens Aviser, men oftest anonymt. Da det tredie Embedsaar paa Lolland var forløbet, helligede han delvis Fallesens Maanedsskrift sine teologiske Studier og offentliggjorde andetsteds Arbejder af forskellig Art, frembragt under Nattevaagen. 1805 fik han i Sinde at forklare de salomoniske Skrifter og de gammeltestamentlige Profeters Orakler, hvilket resulterede i kritisk exegetiske Kommentarer til Stefanias og en Kommentar til Prædikerens Bog med vedføjet metrisk[3]) Oversættelse.

1806 forsøgte han at besvare et Prisspørgsmaal stillet

[1]) To Læger ved Navn Kongsted virkede dengang i København.
[2]) I det gamle Grækenland Glemslens Flod i Underverdenen.
[3]) I poetisk Form.

af det kongelige Landhusholdningsselskab om Grundene til vore Smaakøbstæders maadelige Forfatning og opnaaede den udsatte Belønning. 1807 antydede han, medens den ulyksalige Krig flammede, i Omrids, hvad der havde syntes ham nyttigt under Fædrelandets Forsvar, i en Bog med Titlen: Forsøg til en militær Forsvarsplan for Kongeriget Dannemark; dette lille Skrift var det sidste Arbejde i hans første Embede. Efter at være forflyttet til Aarhus offentliggjorde han i forskellige Afhandlinger, hvad han havde lært ved syv Aars Erfaring i at ordne og administrere Landvæsenet, og udsendte der 1812 det første og uden Tvivl sidste Bind Afhandlinger om Landvæsenet. Paa samme Tid offentliggjorde han Aarhus Amts økonomiske Annaler i tre Hefter og skrev en enkelt Afhandling om Grundene til Landbrugets langsomme Fremgang i Fædrelandet, om de Hindringer, der staar i Vejen for dette Fremskridt, og om den bedste Fremgangsmaade til at fjerne dem; da denne Afhandling blev indsendt til Landhusholdningsselskabet, skaffede den Forfatteren den udsatte Belønning. En Kommentar til Højsangen med vedføjet metrisk Oversættelse, forklaret med kritisk og exegetisk Anmærkning og opstillende en ny Maade at fortolke denne Sang paa, har nu ligget hengemt i 9 Aar, ventende paa bedre Tider.

I 1817 ved Reformationens 300 Aars Jubilæum blev han af Forsamlingen af de højærværdige Teologer i København opfordret til højtidelig at erhverve de højeste Æresbevisninger inden for Teologien; men han blev forhindret i at nyde den velvilligt bestemte Ære, undertiden af Sygdom, til andre Tider af Hensynet til Embedet og Kaldet, hvori han fungerede. I det forbigangne Aar fremlagde han en Afhandling omhandlende Paulus' Sørejse fra Kæsarea til Puteoli for højtidelig at erhverve de højeste Æresbevisninger inden for Teologien, hvilken Afhandling han, efter at den er godkendt af de højærværdige Censorer, offentlig forsvarer[1]) den 27. November dette Aar.

[1]) For den teologiske Doctorgrad.